

ÎN BUCUREȘTI, DE SFÂNTUL GHEORGHE ȘI SFÂNTUL DUMITRU

dr. Lelia Zamani

Ziua de 23 aprilie, ziua Sfântului Gheorghe, marchează începutul unui vechi an pastoral. De atunci și până pe 26 octombrie, de Sfântul Dumitru, este vremea păstorilor. Sfântul Gheorghe domină perioada caldă a anului spre deosebire de Sfântul Dumitru, care o are în stăpânire pe cea rece. Ambele sărbători aveau în comun la București schimbarea locuinței și implicit a proprietarilor, ori erau reînnoite înțelegerile făcute înainte.

Odinioară, în ziua de Sfântul Gheorghe, se făceau în capitală mari alaiuri domnești. Atunci domnitorul își lua cu sine boierii și mergeau la Colentina ori la Plumbuita, unde luau masa împreună și priveau întrecerile de cai. Dacă se întâmpla ca vodă, din anumite motive, să nu poată pleca din București el se îndrepta alături de dregătorii săi spre Biserica Curtea Veche, unde marele clucer, în loc de colivă, aducea la biserică un miel fript întreg¹.

Tot în această zi, dacă iarba era destul de bună, cailor domnești erau scoși la câmp pentru pășunat. De altfel, se desfășura o întreagă ceremonie în vederea acestui eveniment. Domnul îl chema atunci la el pe comisul Curții, cel care avea sarcina de a îngriji cailor domnești, și îl îmbrăca cu caftan. Astfel împodobit, acesta mergea la grajduri, unde nobilele animalele erau alese cu mare băgare de seamă și duse apoi cu alai în curtea palatului pentru a fi admirate de familia domnitoare și de înalții dregători. Înaintea acestui alai mergea o companie de arnăuți cu căpeteniile lor, iar după ei veneau două „steaguri” de seimeni, care erau straja domnească. Urmau apoi telegarii (cailor de trăsură), înșiruiți, iar în urma lor venea vătaful sacagiilor, armașul (dregătorul însărcinat cu paza temnițelor) și, la mijloc, iuruc-bairactar, cel ce ducea steagul domniei. După ei mergeau trâmbișaii domnești sunând din trâmbițe și surle. Apoi urmau ceilalți cai domnești: povodnicii și armăsarii, care erau ținuti de ajutoarele comisului și de seimeni anume instruiți. Atât telegarii, cât și povodnicii și armăsarii erau frumos împodobiți cu fel de fel de valtrapuri cu ciucuri și frâie de fir. În urma armăsarilor se înșirau zapcii curții, ai hatmanului, ai lui Aga, precum și

1. Lelia Zamani, *Bucureștii în sărbătoare*, Editura Cartea de Buzunar, vol. II, București, 2003, p. 20.

restul slujjitorimii, toți în haine de sărbătoare.

Un alt punct de atracție îl reprezenta marele comis. Acesta, călare pe un cal împărătesc, era îmbrăcat în caftanul dat de domnitor. Nici calul nu era mai prejos. Valtrapul său în culoarea portocalie, avea cele mai scumpe podoabe. Alături de comis mergeau o serie de rândași domnești și ei frumos împodobiiți, iar după aceștia venea muzica militară.

Ajuns în fața domnitorului, marele comis făcea o plecăciune adâncă. Întreg alaiul ieșea din curtea domnească și se îndrepta pe Podul Târgului de Afară, de obicei spre Colentina. Acolo erau înălțate corturi, special pentru acest eveniment, și erau așteptați să vină și domnitorul cu suita lui. Comisul obișnuia să dea și o masă îmbelșugată cu acest prilej.

Iubirea românului pentru cai a fost o realitate incontestabilă și multe dintre sărbătorile creștine aduceau cu ele și sărbători închinare acestor atât blânde, de folositoare și de preț animale.

De-a lungul timpului au fost construite ori refăcute mai multe lăcașe de cult închinare Sfântului Gheorghe. O astfel de biserică a fost ridicată de Constantin Brâncoveanu la 1698, pe locul alteia mai vechi, construită în secolul al XVI-lea, în chiar centrul capitalei. Biserica se poate vedea și astăzi, desigur refăcută, purtând numele de *Sfântul Gheorghe Nou*. Cum lăcașul trebuia sfințit, bogatul domnitor l-a invitat pentru această ceremonie pe Prea Fericitul Patriarh Kir Hrisant de la Sfântul Mormânt. Vodă Brâncoveanu nu era o persoană străină înaltului prelat de la Ierusalim, dimpotrivă, erau cunoștiințe vechi, domnitorul beneficiind chiar de sprijinul acestuia într-o călătorie de studii ce o făcuse la Paris. Patriarhul Hrisant nu a întârziat astfel să vină în București la rugămintea bogatului domnitor român, de la care a primit și o foarte frumoasă și valoroasă cruce din aur împodobită cu pietre prețioase. Speciala slujbă a întrecut orice închipuire în strălucire și fast și s-a ținut la 29 iunie, de ziua sfinților apostoli Petru și Pavel.

Alaiul a pornit dis de dimineață de la Curtea domnească, spre biserică ce urma a fi târnosită. Suita era compusă din patriarh, prelați, familia domnitoare, marea și mica boierime, servitori, bucureșteni. Patriarhul purta cu evlavie Sfintele Moaște luate de la biserică domnească, urmând a le depune în noul lăcaș închinat sfântului Gheorghe. După patriarh venea domnitorul cu toți fiii lui, îmbrăcați cum nu se poate mai bogat. Zece pași în urma lor nu se mai vedea nimeni, ca apoi să urmeze marele cămăraș lordachi Crețulescu, ginerele lui vodă, care împărțea în stânga și în dreapta bani celor săraci. După alți zece pași apărea Doamna Maria Brâncoveanu, soția domnitorului, urmată de fiicele sale. După acestea, veneau boierii, soțiile boierilor, fetele din casă, servitorii precum și tot norodul bucureștean. Întreg alaiul era impresionant.

La apariția suitei, toate clopotele ce bătuseră până atunci au încetat să mai sune și s-a făcut auzit numai clopotul din turnul cel mare al bisericii Sfântul Gheorghe Nou. Acesta fusese lucrat cu o deosebită măiestrie, încât se auzea chemând pe nume pe marele domnitor.

După ce vodă, familia lui și boierii au ajuns la locurile lor în biserică, a urmat un moment deosebit de solemn, în care patriarhul Hrisant a așezat în altar moaștele. Sfânta liturghie a fost ascultată de cei de față în genunchi, și fiecare stih pe care-l rostea patriarhul era repetat de fiecare arhiereu în parte, în românește, apoi în grecește, slovenește și arabă. A urmat apoi slujba de târnosire, cântecele corului, împărțășirea, totul sfârșindu-se cu binecuvântarea dată de patriarh întregii adunări.

Odată terminată slujba, înaltul prelat și-a depus odăjdiiile în altar și însoțit de domnitor, care l-a așteptat în mijlocul bisericii, a fost invitat, alături de ceilalți mari preoți și dregători să ospăteze în curtea mănăstirii. Au urmat darurile cum numai Brâncoveanu era în stare să le dea: covoare persane, vase de argint, galbeni în năframe cusute cu fir de aur, cu mulțumirea că Dumnezeu îl ajutase să ridice această minunată mănăstire închinată marelui mucenic și de minuni făcător Gheorghe.

De Sfântul Gheorghe, legendele spun că deasupra comorilor apar focuri și astfel oamenii pot să-și dea seama unde au fost ascunse. De altfel, se pare că există două feluri de comori. Unele benefice, iar altele, dimpotrivă, necurate și, astfel, foarte periculoase pentru cel sau cei care le dezgroapă. Trebuie știut că cele bune ard cu o flacără albăstruie, de la miezul nopții, până la amiază; iar cele închinat Necuratului, de la amiază la miezul nopții și au o flacără alburie. „Spre banii care ard nu trebuie să mergi direct, ci să arunci ceva – o pălărie, o batistă, o opincă. După ce ajungi la comoară, pui un semn și te întorci a doua zi s-o dezgropi. Oamenii care au dezgropat comorile în timp ce ardeau s-au schimonosit”⁷². Totuși comorile, oricum ar fi ele, sunt blestamate și prea puțini sunt cei ce au noroc de pe urma lor.

De Sfântul Gheorghe se dă de pomană pentru morți și tot atunci se fac multe vrăji de dragoste. Tot în această zi toți cei ce poartă numele de Gheorghe își sărbătoresc ziua numelui alături de rude și prieteni, cu mâncare, muzică și băutură.

În calendarul creștin ortodox, Sfântul Dumitru (Dimitrie) își are ziua pe 26 octombrie. În ajunul acestei sărbători, pe 25 octombrie, se țin Moșii de toamnă, când se organizează târguri prin mahalale și se fac pomeni.

Praznicul Sfântului Dumitru, ca și cel al Sfântului Gheorghe sunt zile de început și de sfârșit de ciclu calendaristic, când se fac înțelegeri între stăpâni și slugi, între proprietari și chiriași, între cei care dau și primesc bani cu împrumut. În aceste zile meșterii își luau ucenici să-i învețe meserie, nu înainte de a se tocni cu părinții pentru o perioadă de câteva luni, câteodată un an sau doi, poate și mai mult, de învățătură și muncă a băieților ce doreau să-și facă un rost în viață. Și dacă ei se dovedeau harnici și isteți, erau păstrați să muncească alături de meșter, până când deveneau, uneori, gineri ori asociați, ori și una și alta, ai măeștrilor lor. Și tot atunci bucureștenii mai

înstăriți își aduceau slugi în casă. Servitorii și servitoarele erau recrutați de la biroul servitorilor, care funcționa în localul Poliției Capitalei. Acolo aveau loc și tocmelele cu noii stăpâni, după ce își prezentau calitățile și le arătau acestora „condițuța” care ilustra recomandările pe care le aveau. Ei se tocmeau a sluji cu luna, și mai rar cu anul³.

De două ori pe an, de Sfântul Dumitru și de Sfântul Gheorghe bucureștenii care nu aveau o casă a lor erau cuprinși de un puternic imbold de a-și împacheta lucrurile și a-și căuta o nouă locuință. În general, existau mai multe motive pentru care oamenii se mutau. Printre acestea era și faptul că, fie nu le mai plăcea casa în care stăteau și voiau alta, fie nu mai reușeau să facă față chiriei ridicate, fie, în cazul cel mai fericit, se mutau în propria casă. Frenezia mutării îi năpădea adesea și pe proprietari, chiar dacă ei nu aveau de ce să plece în altă parte, dar puteau să ajute o rudă sau un prieten să o facă.

A fost un fenomen specific marilor orașe, cu deosebire pentru București. La începutul secolului al XIX-lea, fenomenul mutării din preajma celor două sărbători nu a fost semnalat prea des. Cu timpul, însă, lucrurile s-au schimbat deoarece a crescut numărul locuitorilor orașului, fapt care a dus și la extinderea teritoriului capitalei. Mulți dintre cei veniți aici, și care își găsiseră un loc de muncă stabil, nu dispuneau de suma necesară cumpărării unei case, așa că se vedeau nevoiți a sta cu chirie.

Casele se închiriau și mobilate și nemobilate la 23 aprilie și la 26 octombrie, pe șase luni, pe câte unu, doi, sau foarte rar, pe trei ani. În aceste condiții nu era de mirare că în pragul celor două sărbători marea majoritate a caselor de închiriat își arborau la ferestre anunțurile, iar bucureștenii începeau a căuta înfrigurați o nouă casă pe care o voiau mult mai bună decât cea în care stăteau.

Femeile erau acelea care duceau greul acestor căutări, căci dispuneau de mai mult timp liber decât soții lor și, nu de puține ori, ele erau cele care aveau inițiativa schimbării. Porneau în căutarea locuinței ideale câte două, mamă și fiică, ori mătușă și nepoată (se pare că se prefera întovărășirea rudelor), insistând la fiecare casă, să vadă tot ce se putea și mai ales ce nu se putea vedea, adesea stânjenindu-i vădit pe chiriașii care locuiau încă acolo și care-și vedeau astfel invadat căminul temporar. Dar nimeni nu protesta câtă vreme exista acordul proprietarului. Zile întregi, chinuitoare, de găsim a căminului ideal se sfârșeau cu împachetarea cu grijă a fiecărui lucrușor și pornirea la drum spre noua locuință.

Mutarea se făcea în funcție de venitul chiriașului, adică cu camionul de lux, cu căruța, ori cu roaba. Istoria surprinde și o familie aflată în plină mutare: „Leana (slujnica) e pe capră, lângă surugiul mustăcios și înfipt, și ține în brațe abat-jourul familiei primit de la nașe cu prilejul cununiei, acum douăzeci de ani și mai bine. E

3. Lt.-col. Dimitrie Pappasoglu, *Istoria fondării orașului București. Istoria începutului orașului București. Călăuza sau conducătorul Bucureștiului*, Fundația Gheorghe Marin Speteanu, București, 2000, p. 266.

simbolul unirii și integrității familiale, prețios nu atât prin ce valorează, cât prin ceea ce presupune și amintește, împreună cu tingirea de dulceți și serviciul de cafea cu lapte, desperecheat în cursul conflictelor ce au frământat fericitul menaj. La margine, ca după un dric cu mort sărac, merge doamna, care nici în această excepțională împrejurare n-a renunțat la pălăria-i cu pana semeață. Dânsa supraveghează să nu se piardă nici o ață... dânsul poartă pendula, din ale cărei corzi moarte, picură din când în când, sunetele dogite, de clopot depărtat”⁴. Odată locuința schimbată, micile neplăceri de la început, neluate în seamă, căpătau, cu timpul, proporții catastrofale: igrasie, gândaci, sobe defecte, etc., și peste șase luni ori un an – pentru a câta oară? – începeau să fie din nou croite planuri de schimbare⁵. O altă casă, un alt decor. Dar până atunci, pe lângă oboseală, cei care abia schimbaseră locuința simțeau o mare împlinire datorită pasului făcut, și puteau de acum dormi liniștiți, cel puțin până la Sfântul Gheorghe, peste șase luni.

După anii treizeci ai secolului al XIX-lea, cererea devenise alta. Oamenii își doreau să se mute în centru, într-un „block-haus” confortabil, care avea condiții mai bune de locuit: calorifere, baie modernă, apă caldă la orice oră din zi și din noapte. Moda americană a blocurilor îi molipsise și pe bucureșteni care se îndreptau spre aceste locuințe mici, cenușii cu câte două sau trei camere, ca niște cutii de chibrituri în care nu încăpea decât mobila strict necesară și nu exista grădină și nici prea multă liniște și intimitate. Și pentru toate acestea, proprietarii cereau prețuri extrem de ridicate, de șaiszeci, optzeci și chiar o sută de mii de lei anual, ceea ce însemna cinci până la nouă mii de lei pe lună, sumă destul de mare pentru posibilitățile bucureștenilor de atunci. Cu toate acestea, cererile au devenit tot mai numeroase, dovadă fiind și construirea a numeroase astfel de blocuri care, deși nu aveau înălțimea zgârie norilor americani, păreau amețitoare pentru locuitorii capitalei de atunci. Planurile clădirilor nou construite erau gândite mai ales de arhitecți străini, după cum străini erau și o mare parte dintre proprietarii unor astfel de blocuri date spre închiriere.

Nici începutul celui de-al doilea război mondial nu le-a schimbat bucureștenilor planurile de mutare. Anunțurile de mică publicitate apărute în ziarele capitalei erau citite cu atenție maximă de viitorii chiriași, înainte de a merge să vadă casele care păreau să corespundă pretențiilor, dar mai ales banilor pe care îi puteau oferi. Cum mutarea nu era totuși un lucru simplu, nu se putea face fără o cât de mică strângere de inimă, căci popasul dintr-un loc într-altul, fără a prinde rădăcini, are în el o mare tristețe. De aici și urarea pe care fiecare chiriaș și-o imagina împlinită în cel mai scurt timp: „De aici să te muți la casa ta!”. Dar nu se întâmpla prea des ca vorbele acestea să se adeverească, așa că omul își tot strângea lucrurile, calm în aparență dar gata

4. *De sfântul Dumitru. Eroul zilei Chiriașul*, în „Timpul” anul III, nr. 894, vineri 27 octombrie 1939, f.1,3.

5. Lelia Zamani, *op.cit.*, vol. I, București, 2003, p. 10-14.

să izbucnească de furie cu fiecare prilej și, alături de familie, pornea să ia totul de la capăt, în altă casă de închiriat.

„Sfinte Dumitre, Sfinte Dumitre, cine ți-o fi așezat prăznuirea la început de toamnă, când cerurile pleznesc și se deșartă fără veste, cînd prin ulițele metropolei caii știobălcăe ca prin turbării și când ultimii cocori – cruci albe pe zarea de cenușe – alunecă tăcuți spre marginile lumii?”⁶ întreba atât de mișcător un redactor de ziar bucureștean și chiriașii, câți erau ei, nu puteau decât să ofteze și să aprobe resemnați.

Dar ziua Sfântului Dumitru nu era doar un prilej de mutare și de reflecții amare, ci și de bucurie căci, tot atunci își sărbătoreau ziua toți cei care purtau numele sfântului, încingând chefuri de neuitat alături de familie, rude și prieteni, cu mult vin și mâncare, la care nu puteau lipsi nici lăutarii.

Următoarea zi în calendar este ziua Sfântului Dimitrie Basarabov. Născut în satul Basarabov, de pe malul apei Lomului, în Bulgaria, al doilea Dumitru din calendar a fost la început păzitor de vite. Iubitor de cele sfinte, el a plecat din sat, făcându-se monah la o mănăstire construită într-o peșteră unde a și murit dealtfel. Trupul său neânsuflăit a fost îngropat de râul Lom, într-o vreme când ploile neconținute au umflat apele și au inundat o parte din uscat. Descoperite în urma unui vis, moaștele sfântului au fost scoase la suprafață și duse cu alai în biserica satului. Se spune că domnitorul de atunci al Țării Românești, aflând de sfânt, și-a trimis preoții și boierii din București, la Basarabov, pentru a-i aduce moaștele în capitala sa. Dar sfântul s-a împotrivit și oamenii nu au putut duce racla departe de locul unde se născuse sfântul. Nedumeriți românii au încercat o veche metodă, punând moaștele într-un car, la care au fost înjugate două junci tinere, neînvătate cu strânsoarea jugului, pe care le-au lăsat să meargă încotro voiau ele. Și animalele au pornit la drum înapoi la Basarabov, oprindu-se în mijlocul satului, semn că sfântul nu dorea să plece de acolo. Respectându-i voința, domnitorul nu a mai insistat și chiar a trimis bani, pentru a fi ridicată o biserică cu numele cuviosului Dimitrie. Când a pornit războiul între ruși și turci, între anii 1769 și 1774, un general rus, Petru Salticov, a trecut Dunărea, ajungând și la Basarabov, unde știa că se află moaștele Sfântului Dimitrie. A vrut să le ia cu el în Rusia dar, la rugămințile unui boier român (mult mai probabil mai greu a atârnat argumentul pungilor cu galbeni oferite), i le-a dăruit acestuia, pentru a le duce în Țara Românească. Moaștele sfântului, au ajuns în București și au fost așezate la Mitropolie, unde un preot a fost însărcinat să le poarte de grijă. Și, de atunci, Sfântul Dimitrie a devenit ocrotitorul orașului și vindecător al tuturor celor care veneau cu rugă fierbinte către el. Și, având Bucureștii un astfel de sfânt ocrotitor, ori de câte ori locuitorii se confruntau cu dezastre naturale și epidemii se făceau mari procesiuni în vederea stăvilirii lor, moaștele fiind scoase de către preoți,

6. De sfântul Dumitru. *Eroul zilei Chiriașul*, în „Timpul” anul III, nr. 894, vineri 27 octombrie 1939, f.1,3.

din Mitropolie, cu rugăciuni și cântări, și purtate prin tot orașul.

În 1917, neconsolați pentru faptul că le-a fost luat sfântul, bulgarii au profitat de ocupația germană și au încercat să pună mâna pe neprețuita comoară pentru a o aduce înapoi dar, la vederea Dunării, se spune că sfântul s-a făcut atât de greu, încât nici un luntraș n-a acceptat să-l transporte. Prefectul poliției capitalei românești s-a grăbit să prevină autoritățile germane că populația s-ar putea răscula dacă nu i s-ar reda patronul spiritual. În acest context, bavarezii s-au lansat în urmărirea aliaților lor și l-au recuperat cu greu pe sfânt la malul Dunării. A doua zi, racla s-a întors în oraș, precedată de surle și trompete. Populația s-a arătat foarte impresionată. Și așa, moaștele sfântului au urcat din nou Dealul Spirii și-a fost din nou așezat pe estrada lui, în inima paraclisului.

Multe au fost minunile săvârșite de sfânt și consemnate de documente și de memoria contemporanilor acelor vremuri.

La mila sfântului au apelat bucureștenii în cazurile de molimi îngrozitoare, cum a fost ciuma ori holera, ori când seceta amenința populația care se vedea pierind de foame. În astfel de cazuri, sfântul era scos din Mitropolie și, după ce se făcea înconjurul capitalei, într-o lungă procesiune, în care venea toată suflarea capitalei, era adus în mijlocul orașului, unde preoții și locuitorii se rugau înlăcrimați pentru îndepărtarea molimei ori a secetei. După care sfântul era adus înapoi la mitropolie. Și textele spun că, după astfel de ceremonii religioase, molimile se diminuau încă de a doua zi, pierind în următoarele zile ori săptămâni, iar în caz de secetă, se întâmpla ca ploaia să vină chiar în timpul procesiunii.

Documente povestesc și de faptul că Sfântul Dimitrie Basarabov asculta nu numai rugile colective ale românilor ci, cum era și firesc, și rugămintile sincere ale fiecărui creștin în parte, care se îndreptau cu speranță și credință spre el. Astfel, se povestește că, în timpul războiului de Independență din 1877-1878, trăia un bătrân colonel care avea șapte băieți în luptă, pe front. Îngrijorat de soarta lor, el a scris numele copiilor lui pe o bucată de hârtie pe care a pus-o sub capul sfântului, rugându-se acestuia cu lacrimi în ochi să-i țină în viață. Sfântul i-a ascultat dorința și toți cei șapte băieți i s-au întors teferi din război, spre marea lui bucurie.

De la Sfântul Dimitrie Basarabov timpul pare a zbura și iată că iarna bate la ușă, cu sărbătorile ei neasemuite, lăsând în urmă toamna, cel mai efervescent și mai plin de melancolie, deopotrivă, anotimp al anului și îndreptându-și privirile spre primăvară, atât de sfioasă și de inocentă, și curând ajunge la ziua Sfântului Gheorghe, ca apoi, ciclul să se reia.

SUMARY

Saints Dimitrie and Gheorghe were celebrated by the Christian Orthodox Church on the 26th of October and on the 23rd of April respectively. The first marked the coming of whinter, the second, the beginning of spring. These were moments important in the life of the Bucharest community, connected to various practices and moments in the life of the citizens.